

Zabór pruski w latach 1815–1846

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa interaktywna](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Zabór pruski w latach 1815–1846

Poznań, Hotel Bazar. Zdjęcie współczesne. „Spółkę Akcyjną Bazar” powołali w 1838 roku polscy arystokraci i przedsiębiorcy. Budowę zakończono 4 lata później, w 1842 roku. Celem było stworzenie miejsca, w którym siedziby znajdą polskie organizacje gospodarcze, polityczne i kulturalne, a także sklepy i biura firm należących do Polaków.

Źródło: domena publiczna.

Decyzją kongresu wiedeńskiego w 1815 r. Wielkopolska została przyznana Prusom. Utworzone na jej terenach autonomiczne Wielkie Księstwo Poznańskie składało się z dwóch rejencji: poznańskiej i bydgoskiej. Jego namiestnikiem został skoligacony z Hohenzollernami książę Antoni Radziwiłł. Jednak po wybuchu powstania listopadowego polityka pruska wobec Polaków zaostrzyła się: Księstwo straciło swój wyjątkowy status i zostało jedną z prowincji Królestwa Prus – Prowincją Poznańską z niemieckim szefem administracji. Polskich dotąd urzędników zaczęli zamieniać Niemcy. Podobne zaostrzenie kursu nastąpiło w Prusach Zachodnich (dawnych Królewskich), gdzie w szkołach przestano uczyć po polsku.

Postępująca integracja polityczna Wielkiego Księstwa Poznańskiego z Prusami miała też i aspekty pozytywne: np. w 1823 r., wzorem reszty Prus, gdzie dokonano tego kilkanaście lat wcześniej, władze przeprowadziły uwłaszczenie chłopów (w zaborze austriackim zrobiono to w 1848 r., w rosyjskim – dopiero w roku 1864). Rezultatem tej decyzji było powstanie dużych gospodarstw chłopskich, liczących przeciętnie po kilkanaście hektarów. Wzmocniły się też folwarki ziemiańskie, które otrzymały zastrzyk gotówki za przekazaną do parcelacji ziemię. Sprzyjało to rozwojowi przemysłu związanego z rolnictwem – młynów, olejarni i gorzelni.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz działania podejmowane przez Polaków na terenie zaboru pruskiego.
- Omówisz rozwój gospodarczy zaboru pruskiego.
- Ocenisz, która inicjatywa – praca organiczna czy konspiracja – mogły przynieść lepsze efekty.

Przeczytaj

Praca organiczna w zaborze pruskim

Prusy obawiały się, że car Aleksander II, tworząc Królestwo Polskie, przygotowuje się do przyszłego połączenia wszystkich ziem należących kiedyś do Rzeczypospolitej. Namawiał go do tego zresztą jego przyjaciel i były minister spraw zagranicznych Rosji, książę Adam Czartoryski. Dlatego rywalizując o względy „swoich” Polaków, Prusy też ofiarowały im autonomię, czyli właśnie Wielkie Księstwo Poznańskie. Spośród 776 tys. jego mieszkańców w 1815 r. aż 65,7% stanowili Polacy, a Niemcy – 27,7%.

Księstwo Poznańskie miało więc instytucję namiestnika królewskiego (inne prowincje Prus takiego urzędu nie posiadały), własny sejm z większością polską i posłami wybieranymi co trzy lata, swój herb (orzeł pruski z orłem polskim pośrodku oraz z napisami w obu językach), a polski był jednym z języków urzędowych, w którym odbywała się też nauka w szkołach.

Po tym, jak w Prusach zniesiono pańszczyznę w 1811 r. (w Austrii nastąpiło to w 1848 r., w 1861 r. w Rosji i trzy lata później w Królestwie Polskim), w 1823 r. władze Prus narzuciły Księstwu uwłaszczenie chłopów. Następowало ono w drodze dobrowolnych umów między dziedzicem a gospodarzami. Dotychczasowy właściciel miał otrzymać odszkodowanie, które chłop mógł spłacić robocizną, wypłacając tzw. rentę zbożową. W ciągu następnych dziesięcioleci skutkiem tej reformy było powstanie dużych, liczących przeciętnie 14 hektarów zamożnych chłopskich gospodarstw. Umocniły się też folwarki ziemian, które otrzymały zastrzyk gotówki za rozparcelowaną między chłopów ziemię. W konsekwencji wpłynęło to na rozwój przemysłu związanego z rolnictwem – młynów, olejarni i gorzelni.

Dwa lata później, w 1825 r., Prusy wprowadziły w Księstwie obowiązek szkolny polegający na nieodpłatnej szkole podstawowej dla wszystkich dzieci. W Prusach było to zasadą już od 1717 roku. Na terenie reszty byłych ziem polskich podobne prawo wprowadzono dopiero po I wojnie światowej. Do 1871 r. nauka ta odbywała się w Poznańskim w języku polskim.

Atmosfera polskiej autonomii sprzyjała rozwijaniu różnorodnych inicjatyw społecznych i gospodarczych. Przykładem jest działalność dwóch ludzi – generała Dezyderego Chłapowskiego i jego podkomendnego z okresu powstania listopadowego – Karola Marcinkowskiego. Obaj są znani z tego, że w działalności organicznej, czyli gospodarczej i społecznej, widzieli sposób na wzmocnienie polskości – zanim w przyszłości dojdzie do wybuchu powstania. Zależało im najpierw na podniesieniu znaczenia gospodarczego, kulturowego i politycznego Polaków w Królestwie Prus i tą drogą budowanie podstaw przyszłej niepodległości.

Pomnik Karola Marcinkowskiego przed I LO i Gimnazjum Dwujęzycznym jego imienia w Poznaniu. Marcinkowski przeszedł drogę od konspiratora, powstańca i emigranta do animatora edukacji i gospodarki. Do konspiracji wstąpił w trakcie studiów medycznych w Berlinie. W powstaniu listopadowym wziął udział jako kawalerzysta i lekarz w oddziale pochodzącego z Wielkopolski gen. Dezyderego Chłapowskiego. Po kapitulacji, w trakcie internowania przez Prusaków, pomógł im w Kłajpedzie w zwalczaniu epidemii cholery. Z internowania uciekł do Francji, gdzie Francuska Akademia Nauk w 1833 r. przyznała mu złoty medal za rozprawę o tej chorobie. Po powrocie do Prus został aresztowany i ponad trzy lata spędził w więzieniu za udział w powstaniu listopadowym. Był pomysłodawcą (w 1838 r.) założenia spółki hotelowej „Bazar”. Dziś moglibyśmy nazwać tę inicjatywę inkubatorem przedsiębiorczości, ponieważ stała się siedzibą wielu polskich firm, organizacji i redakcji gazet wychodzących w Poznaniu po polsku. To tu m.in. karierę rozpoczynał Hipolit Cegielski, którego sklepik z narzędziami rolniczymi rozrósł się z czasem do jednej z największych w Polsce fabryk. W 1841 r. Marcinkowski zainicjował powołanie Poznańskiego Towarzystwa Pomocy Naukowej, którego celem było wyszukiwanie zdolnej młodzieży z ubogich rodzin i umożliwienie jej dalszego kształcenia. W ciągu blisko stu lat działalności, do września 1939 r., z pomocy Towarzystwa skorzystało 6,5 tysiąca stypendystów. Jako lekarz był znany z tego, że przez wiele godzin dziennie przyjmował ubogich, którym lekarstwa kupował za własne pieniądze. Zmarł na gruźlicę w 1846 roku.

Źródło: Radomil, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Chłapowski po zwolnieniu się z wojska napoleońskiego w 1814 roku wyjechał do Anglii, gdzie poznał nowe metody uprawy ziemi i hodowli. Zakupił tam szereg maszyn rolniczych (m.in. żelazne pługi i młockarnie), a zaobserwowaną technikę płodozmianu w miejsce stosowanej w Polsce trójpolówki – wprowadził zaraz w swoim majątku w Wielkopolsce. Z Anglii przywiózł też nowe gatunki bydła (krów i owiec) oraz roślin uprawnych. Wkrótce został posłem na sejm Księstwa i założycielem towarzystw kredytowych i ubezpieczeniowych, których celem było wspieranie funduszami rolniczych innowatorów i tych, którzy ponieśli straty w wyniku nadzwyczajnych zdarzeń losowych.

Na polu nauki i kultury odznaczyli się za to założyciele bibliotek, [ziemianie](#) Tytus Działyński i Edward Raczyński.

Portret Tytusa Działyńskiego (1796-1861). Za udział w powstaniu listopadowym władze pruskie ukarały go konfiskatą majątku. Sąd Prus, do którego Działyński się odwołał, unieważnił jednak tę decyzję. W 1848 r. najpierw przystąpił do powstania w Wielkopolsce, a potem się z niego wycofał, co wielu uznało za zdradę. W kolejnych latach skupił się na powiększaniu zbiorów Biblioteki Kórnickiej i postowaniu do pruskiego parlamentu.

Źródło: autor nieznany, ok. 1831 r., Zamek w Kórniku, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Działyński, hrabia i poseł na sejm Księstwa, a potem nawet i do parlamentu Prus (działało tam polskie koło poselskie), stworzył w 1826 r. w podpoznańskim Kórniku bibliotekę rękopisów i starych druków z zakresu politycznych i kulturalnych dziejów Polski. W 1857 r. założył istniejące do dziś Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu.

Podobną pasją owładnięty był także hrabia Edward Raczyński, który w swoim majątku w Rogalinie zgromadził księgozbiór, w części pochodzący z zasobów bibliotecznych kasowanych przez władze pruskie zakonów. Księgozbiór ten zapoczątkował powstanie ufundowanej przez niego i istniejącej do dziś Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu.

Działalność konspiracyjna

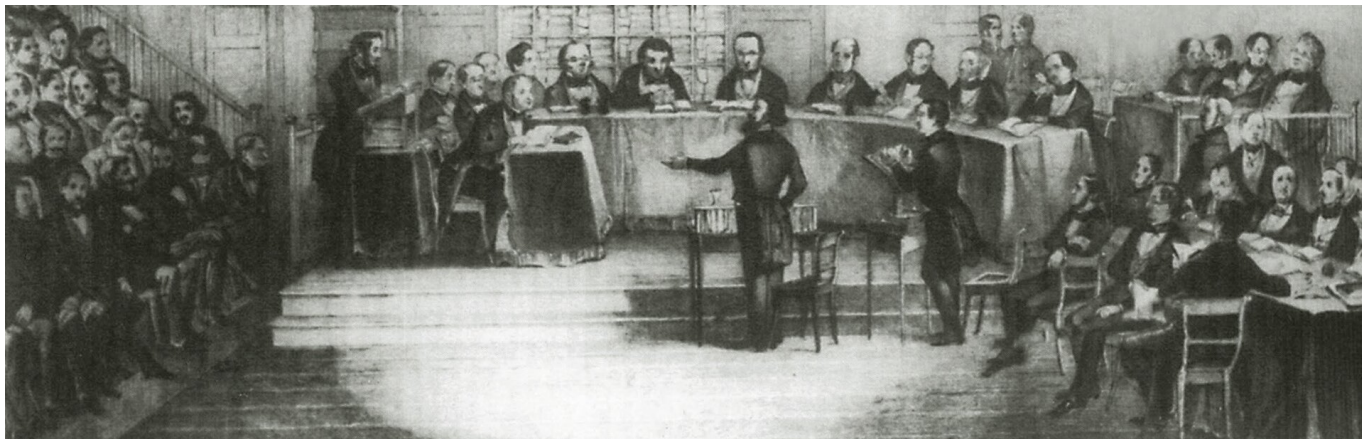
Względnie szeroki margines swobody działania w Wielkopolsce spowodował również rozwój konspiracji, inspirowanej przez kręgi emigracyjne. W 1838 r. powstała tam tajna Centralizacja Poznańska z Karolem Libeltem na czele, którą po ucieczce z zaboru rosyjskiego zasilił Edward Dembowski. Wkrótce sieć kontaktów organizacyjnych objęła również Kongresówkę i Wolne Miasto Kraków, nadając Centralizacji charakter ogólnopolski.

Ludwik Mierosławski (1814-1878), rewolucjonista i dowódca nazywany często ojcem klęsk. Był świetnym mówcą, którego radykalizm uwodził słuchaczy i pozwolił mu długo funkcjonować z opinią wybitnego rewolucjonisty i stratega. Miał 18 lat, gdy po powstaniu listopadowym znalazł się na emigracji w Paryżu. W 1834 r. wstąpił tam do Towarzystwa Demokratycznego Polskiego i wkrótce został członkiem jego władz. Zastąpił jako krytyk błędów władz powstańczych. Powierzono mu przygotowanie powstania w Wielkopolsce. Aresztowany w Prusach w 1846 r., został skazany na śmierć, ale opuścił więzienie dzięki wydarzeniom rewolucji berlińskiej. Wkrótce stanął znowu na czele ruchu powstańczego w Wielkopolsce. Kilka miesięcy później rzekł się dowództwa, aby nie musieć podpisać aktu kapitulacji. W grudniu tego samego roku został dowódcą sycylijskich wojsk powstańczych walczących z Burbonami. W 1863 r. stanął na czele powstania styczniowego – jako pierwszy jego dyktator. Po dwóch przegranych bitwach wyjechał do Paryża, skąd oskarżał powstańców o nieudolność. Zmarł w zapomnieniu.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W tym czasie w emigracyjnym Towarzystwie Demokratycznym Polskim przeważał pogląd o potrzebie jak najszybszego wywołania powstania. Liczono na to, że poderwawszy do walki rzemieślników i chłopów, uda się zorganizować regularne oddziały wyposażone w zdobyczną broń. Autorem tej równie śmiałej, co nierealnej wizji był Ludwik Mierosławski, który przybywszy jako emisariusz z Paryża, stał się jednym z przywódców Centralizacji. Na początku 1846 r. hrabia Henryk Poniński, obawiając się, że powstanie i tak zostałoby stłumione, a sytuacja Polaków uległaby pogorszeniu, doniósł pruskiej policji o działalności spiskowców. Libelt i Mierosławski trafili do więzienia, a dalsze aresztowania we wszystkich trzech zaborach groziły likwidacją całej siatki konspiracyjnej, dlatego wystąpienie zbrojne odwołano. Decyzji tej nie uznała jednak część spiskowców krakowskich

Ludwik Mierosławski na procesie Polaków w Berlinie. W tzw. procesie berlińskim w grudniu 1847 r. na ławie oskarżonych zasiadło aż 254 uczestników polskiej konspiracji, zrzeszonych w Centralizacji Poznańskiej i Związku Plebejuszy, którym władze pruskie postawiły zarzut przygotowań do powstania w Wielkopolsce. Ośmiu z nich skazano na śmierć, 23 na dożywocie, a 103 na kary więzienia, pozostałych zaś wypuszczono. Większość objęła później amnestia w trakcie Wiosny Ludów. Sam przebieg procesu wzbudził wiele pozytywnych uczuć opinii publicznej do Polaków.

Zastanów się, dlaczego władze pruskie zdecydowały się na przeprowadzenie jawnego procesu.

Źródło: V. Bohmer, litografia, tylko do użytku edukacyjnego.

Słownik

ziemianin

właściciel posiadłości ziemskiej
(definicja na podstawie słownika PWN)

namiestnik

urzędnik sprawujący władzę na jakimś obszarze w imieniu lub w zastępstwie panującego

praca organiczna

praca służąca podniesieniu poziomu cywilizacyjnego ludności polskiej pod zaborami; propagatorzy pracy organicznej uważali, że do wzbogacenia i oświecenia społeczeństwa należy dążyć legalnymi metodami, wykorzystując możliwości, które daje aktualna sytuacja polityczna; część zwolenników pracy organicznej uznawała ją za program równoznaczny z rezygnacją z walki o niepodległość, część zaś – za przygotowanie do przyszłej walki; wszyscy jednak głosili zasadę solidaryzmu społecznego, traktując naród jako jeden organizm, który należy wspólnie budować, wzmacniać i chronić

Słowa kluczowe

zabór pruski, Ludwik Mierosławski, proces berliński, Wielkie Księstwo Poznańskie, Antoni Radziwiłł, Eduard Flottwell, Tytus Działyński, Edward Raczyński, praca organiczna, Karol Marcinkowski, Karol Libelt, ziemie polskie w pierwszej połowie XIX w., Polacy pod zaborami

Bibliografia

A. Chwalba, *Historia Polski 1795–1918*, Kraków 2001.

B. Zientara, A. Mączak, I. Ihnatowicz, Z. Landau, *Dzieje gospodarcze Polski do roku 1939*, Warszawa 1988.

J. Łukasiewicz, *Początki cywilizacji przemysłowej na ziemiach polskich*, Warszawa 1988.

F. Połomski, *Wybór tekstów źródłowych z historii ustroju ziem polskich 1807–1908*, Wrocław 1980.

Mapa interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą interaktywną i wykonaj kolejne polecenia.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Przedstaw okoliczności objęcia w posiadanie przez Prusy Pomorza Gdańskiego, Wielkopolski i Śląska.

Tvoja odpowiedź

Polecenie 3

Porównaj strukturę gospodarczą Wielkiego Księstwa Poznańskiego i Śląska.

Tvoja odpowiedź

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmami i wykonaj dołączone do nich polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D12Zm8Tnc>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Zabór pruski w latach 1815–1846, część pierwsza*.

Polecenie 2

Opisz, na czym polegała pewna autonomia, jaką cieszyło się Wielkie Księstwo Poznańskie.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Scharakteryzuj gospodarkę w zaborze pruskim w pierwszej połowie XIX wieku.

Twoja odpowiedź

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D12Zm8Tnc>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Zabór pruski w latach 1815–1846, część druga*.

Polecenie 4

Scharakteryzuj działalność opozycyjną w zaborze pruskim.

Twoja odpowiedź

Polecenie 5

Wyjaśnij przyczynę zmiany polityki pruskiej wobec Polaków w latach 30. XIX wieku.

Twoja odpowiedź

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D12Zm8Tnc>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Zabór pruski w latach 1815–1846, część trzecia*.

Polecenie 6

Wytlumacz, dlaczego Polacy zdecydowali się na kultywowanie pracy organicznej w zaborze pruskim.

Twoja odpowiedź

Polecenie 7

Opisz działania, które podejmowali Polacy na rzecz utrzymania ziemi oraz tożsamości narodowej.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 1

Wskaż zdania prawdziwe i fałszywe.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Spośród ziem polskich należących do monarchii Hohenzollernów uwłaszczenie chłopów zostało przeprowadzone w Wielkopolsce.	☐	☐
Śląsk został przyłączony do Prus na mocy postanowień kongresu wiedeńskiego.	☐	☐
Spośród ziem polskich należących do Prus Wielkie Księstwo Poznańskie posiadało największą autonomię.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Na podstawie informacji z tabeli rozstrzygnij, czy w poznańskim rzemiośle występował wyraźny podział specjalizacji rzemieślniczych ze względu na przynależność narodową właścicieli warsztatów. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do danych statystycznych.

Branże	Niemcy	Polacy	Żydzi
Ogółem	643	359	324
Szewska	128	198	6
Krawiecka	75	24	172
Stolarska	104	32	6
Inne	336	105	140

Na podstawie: *Statystyczna karta historii Poznania*, red. K. Kruszka, Poznań 2008, s. 75.

Rozstrzygnięcie: ▼

Uzasadnienie:

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Zabór pruski w latach 1815–1846

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń:

1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- omawia sytuację polityczną ziem polskich wchodzących w skład Prus w latach 1815–1846;
- tłumaczy ideę pracy organicznej w zaborze pruskim jako elementu walki z wynarodowianiem Polaków;
- opisuje działania konspiracyjne podejmowane na tym terenie przez Polaków;
- omawia rozwój gospodarczy ziem polskich zaboru pruskiego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Zabór pruski w latach 1815–1846”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z treścią sekcji „Przeczytaj” oraz dwoma pierwszymi filmami w sekcji „Film + Sprawdź się” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.
2. Chętni lub wybrani uczniowie (albo dwa zespoły do maksymalnie trzech osób) przygotowują prezentacje na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj” oraz filmów. Nauczyciel rozdziela zagadnienia: jedna osoba lub zespół skupia się na sytuacji politycznej oraz ruchach spiskowych, druga – na sytuacji gospodarczej oraz idei pracy organicznej.

Faza wstępna:

1. Prowadzący lekcję wyświetla na tablicy temat zajęć, określa ich cele oraz informuje uczniów o ich planowanym przebiegu.
2. Raport z przygotowań. Nauczyciel przy użyciu dostępnego w panelu użytkownika raportu weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym e-materiałem. Nauczyciel poleca jednemu z uczniów, aby zaproponował swoje skojarzenia z tematem lekcji.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przypomina o prezentacjach przygotowanych przez uczniów przed lekcją. Poleca wybranym osobom (lub ochotnikom) zaprezentowanie swojej pracy przed resztą

- klasy. Po prezentacjach uczniowie krótko o nich dyskutują, dodają informacje, które ich zdaniem warto uwzględnić. Prowadzący może korygować odpowiedzi i je uzupełniać.
2. Praca z pierwszym multimedialnym („Mapa interaktywna”). Nauczyciel czyta polecenie 3: „Porównaj strukturę gospodarczą Wielkiego Księstwa Poznańskiego i Śląska”, prosi uczniów, aby wykonali je w parach w oparciu o wskazówki zawarte w e-materiale. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie się do niej ustosunkowują.
 3. Praca z drugim multimedialnym („Film + Sprawdź się”). Nauczyciel prezentuje trzeci film poświęcony pracy organicznej w zaborze pruskim. Tym razem uczniowie w grupach czteroosobowych przygotowują odpowiedzi na polecenia 6 i 7: zastanawiają się, dlaczego Polacy zdecydowali się na kultywowanie pracy organicznej w zaborze pruskim, oraz opisują działania, które podejmowali oni na rzecz utrzymania ziemi oraz tożsamości narodowej. Po wyznaczonym czasie wybrane grupy odczytują swoje odpowiedzi na forum. Inni uczniowie uzupełniają ich wypowiedzi. Nauczyciel pilnuje porządku pracy i koryguje ewentualne błędy czy nieścisłości.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem/nauczyłam się...
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć oraz pracę uczniów, ocenia przygotowane prezentacje.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia 1 i 2 z sekcji „Film + Sprawdź się”.
2. Wykonaj polecenia od 2 do 5 dołączone do filmów.

Materiały pomocnicze:

A. Chwalba, *Historia Polski 1795–1918*, Kraków 2001.

B. Zientara, A. Mączak, I. Ihnatowicz, Z. Landau, *Dzieje gospodarcze Polski do roku 1939*, Warszawa 1988.

J. Łukasiewicz, *Początki cywilizacji przemysłowej na ziemiach polskich*, Warszawa 1988.

Wskazówki metodyczne:

Zarówno mapa, jak i film mogą być wykorzystane jako pomoc w lekcjach omawiających ziemię polską i politykę Prus w wieku XIX i na początku XX.